

179. Een pleidooi voor een kindgerichte aanpak en alternatieven voor de politiecel

E. HULS EN C. PETERSE

Sinds maart 2017 kunnen aangehouden minderjarigen geen afstand meer doen van consultatierecht van een jeugdrechtsadvocaat. Dit is in het belang van het kind, maar leidt er ook toe dat aangehouden minderjarigen langer op het politiebureau verblijven, wachtend op de advocaat, het verhoor en de vervolgbeslissing. Er is geen specifieke, kindgerichte wet- en regelgeving voor de eerste fase van het strafproces. Aan de andere kant hebben niet-aangehouden minderjarige verdachten geen recht op kosteloze rechtsbijstand. Aangehouden minderjarigen die worden heengezonden voor het verhoor verliezen dit recht. Eenduidig beleid over aanhouden of heenzenden ontbreekt. In dit artikel bespreken de auteurs dilemma's rond de aanhouding van minderjarige verdachten.

Jaarlijks vinden er in Nederland meer dan 28.500 politieverhoren plaats met minderjarige verdachten.¹ De meeste minderjarigen verblijven tot het verhoor op het politiebureau. In totaal worden ruim 5.000 van die minderjarigen in verzekering gesteld.² Ook de inverzekeringstelling wordt grotendeels in een politiecel doorgebracht. Dit is een kale, kille cel met alleen een bed en een tafel, waarin elke verdachte wordt vastgezet. Anders dan na de inbewaringstelling,³ is de regelgeving in de eerste fase van het strafproces voor minderjarigen en meerderjarigen nagenoeg gelijk. De procedure tot dan toe is weinig kindgericht en weinig kindvriendelijk.

Sinds 1 maart 2017 lijken in het jeugdstrafrecht wel grote stappen voorwaarts te worden gemaakt. Het recht op consultatiebijstand van een advocaat voorafgaand aan het verhoor is verankerd in de wet en minderjarigen kunnen geen afstand meer doen van het consultatierecht.⁴ Ook is de rechtsbijstand door een advocaat tijdens het verhoor beter gewaarborgd. Helaas is een negatief effect van deze verbeterde rechtsbescherming in de dagelijkse praktijk zichtbaar geworden, namelijk dat minderjarige aangehouden verdachten langer vastzitten op het politiebureau in die kale, kille cel die niet geschikt is voor kinderen in afwachting van de piketadvocaat. Bovendien werd tegelijkertijd met voornoemde wijzigingen ook de termijn voor het ophouden voor verhoor uitgebreid: van

zes uren naar negen uren.⁵ Dit houdt dus in dat minderjarige verdachten langer in de politiecel kunnen worden vastgehouden en met een beetje pech worden die extra uren daadwerkelijk opgesoupeerd. In sommige gevallen blijkt die tijd zelfs onvoldoende te zijn en volgt een verdergaande maatregel van vrijheidsbeneming: de inverzekeringstelling.

Dit roept de vraag op waarom minderjarige verdachten al die tijd in een politiecel moeten verblijven en waarom dit verblijf niet elders kan plaatsvinden? Temeer indien een minderjarige niet van een ernstig strafbaar feit wordt verdacht. Een van de knelpunten is dat bij heenzending van de minderjarige voordat het verhoor heeft plaatsgevonden, deze minderjarige het recht op kosteloze rechtsbijstand door een jeugdrechtsadvocaat verliest. In de wet wordt dit recht immers alleen toegekend aan de aangehouden verdachten. Een kostbare reis naar huis dus. Is dat in het belang van het kind?

In 2017 heeft de Vereniging van Nederlandse Jeugdadvocaten (VNJA), in samenwerking met Defence for Children, in opdracht van het ministerie van Justitie en Veiligheid, verschillende expertmeetings georganiseerd. Daarnaast is literatuuronderzoek en empirisch onderzoek verricht. Dit heeft geleid tot een op schrift gestelde Toekomstvisie getiteld 'De aanhouding en inverzekeringstelling van jeugdige

1 Jaarbericht Kinderrechten 2018, Unicef Nederland en Defence for Children, p. 40.

2 Jaarbericht Kinderrechten 2018, Unicef Nederland en Defence for Children, p. 40.

3 Na inbewaringstelling gelden voor minderjarigen afzonderlijke jeugdstrafprocesregels en is een apart gevangenisregime van toepassing.

4 Artikel 28c jo. 489 lid 1 Sv. Dit betreft de implementatie van Richtlijn 2013/48/EU van 22 oktober 2013, PbEU 2013 L 294 met betrekking tot toegang van een advocaat en communicatie in strafprocedures.

5 Artikel 56a lid 2 Sv jo 487 lid 2 Sv. Minderjarige verdachten van 12 jaar en ouder die verdacht worden van een misdrijf waarvoor voorlopige hechtenis is toegelaten mogen 9 uren worden opgehouden voor onderzoek, waarbij de uren tussen 00.00 uur en 9.00 uur niet meetellen. Minderjarigen die verdacht worden van een strafbaar feit waarvoor voorlopige hechtenis niet is toegelaten mogen ten hoogste 6 uren worden opgehouden voor onderzoek.

en jongvolwassen verdachten. Een kindgerichte aanpak en alternatieven voor de politiecel'.⁶

In dit artikel geven we een voorbeeld dat de ervaren knelpunten in de praktijk goed weergeeft, we geven een korte schets van de ontwikkelde Toekomstvisie en een beschrijving van de (resultaten van de) workshop over dit onderwerp, die we hebben mogen geven tijdens het World Congress on Justice for Children 2018 in Parijs (j4c2018).⁷ We zullen dit artikel afronden met onze conclusies.

Praktijk

De *Volkscrant* publiceerde op 25 juni 2018,⁸ een open brief van een vader van een 13-jarige jongen. Zijn zoon was aangehouden en werd verdacht van een winkeldiefstal van een doos koekjes en drankjes in een plaatselijke supermarkt. Na het lezen van het artikel wordt het – voor ons nogmaals – pijnlijk duidelijk dat kinderen, met name voor kleinere vergrijpen, urenlang in een cel worden vastgehouden met mogelijk gevoelens van angst, van eenzaamheid, stigmatisering en verharding tot gevolg.⁹ Dit is onwenselijk. Daarnaast vertellen ouders ons in de praktijk dat het voelt alsof hun ouderlijk gezag wordt ondermijnd: hun zoon of dochter is dusdanig onder de indruk van het verblijf op het politiebureau dat zij besluiten thuis niet over te gaan tot het opleggen van (nog) een straf.

Anders dan na de inbewaringstelling is de regelgeving in de eerste fase van het strafproces voor minderjarigen en meerderjarigen nagenoeg gelijk. De procedure tot dan toe is weinig kindgericht en weinig kindvriendelijk

De vader die de open brief in de *Volkscrant* schreef, benoemt in zijn brief dat niemand hem adequaat kon uitleggen waarom alle professionals in de strafrechtkeken werken volgens, wat het best omschreven wordt als, het 'systeem'. Dit 'systeem' had tot gevolg dat ook voor het stelen van een doos koekjes en drankjes ter waarde van misschien € 3 door een minderjarige first offender niet alleen verschillende politieagenten aan het werk

worden gezet, maar ook rechercheurs, een officier van justitie en een advocaat. Al die tijd wachtte een 13-jarige jongen in een politiecel. Hoewel de vader blij was dat een jeugdrechtsadvocaat zijn zoon zou vertegenwoordigen en in dit systeem wat duidelijkheid zou kunnen verschaffen aan hem en zijn zoon, was de vader verbaasd over de wijze waarop in dergelijke gevallen werd ingegrepen. De vader vond de wijze waarop werd opgetreden niet in verhouding staan tot het delict. Mede gelet op de leeftijd van zijn zoon, de aard van het feit en de hoogte van de schade in vergelijking met de kosten van het in werking stellen van het systeem om zijn zoon te straffen voor zijn misdaad. Zou de eigenaar van de winkel voor ogen hebben gehad dat een 13-jarige 6,5 uur in een politiecel moet verblijven en dat zoveel geld aan professionals wordt besteed? Natuurlijk, indien een minderjarige een strafbaar feit heeft gepleegd (of hiervan verdacht wordt) dan vinden wij ook dat een reactie hierop dient te volgen. Wij zijn echter van mening dat die reactie niet een urenlang verblijf in een politiecel dient in te houden. Zeker niet als het om bagatelfeiten gaat. Tevens moet worden voorkomen dat gedrag van jeugdigen snel 'gecriminaliseerd' wordt. De column in de *Volkscrant* geeft wat ons betreft een groot aantal knelpunten goed weer. Knelpunten die wij in de dagelijkse praktijk van het jeugdstrafrecht vaak tegenkomen, zoals het lange verblijf van jonge minderjarigen, vaak first offenders, in een politiecel. Hieronder worden de andere knelpunten meer specifiek omschreven.

Zoals vermeld is momenteel geen sprake van ander beleid of andere wetgeving voor minderjarigen gedurende de tijd dat zij van hun vrijheid worden benomen op het politiebureau. Pas na de beslissing van de rechter-commissaris over de eventuele vordering tot inbewaringstelling zal de minderjarige verdachte naar een justitiële jeugdinstelling worden overgebracht. Vanaf dat moment is specifieke jeugdwetgeving pas van toepassing. In tegenstelling tot de jeugdgevangenis is het politiebureau niet uitgerust om minderjarigen vast te houden. Het is geen kindvriendelijke omgeving; niet alleen omdat afzonderlijke politiecellen voor minderjarigen feitelijk niet bestaan – kinderen zitten in de cel naast volwassenen –, maar ook omdat een specifiek beleid voor aangehouden minderjarigen nog steeds niet in de praktijk wordt toegepast.¹⁰ De huidige praktijk is daardoor vaak niet pedagogisch verantwoord en kan juist schadelijk zijn voor de (emotionele) ontwikkeling van minderjarige verdachten die op het politiebureau worden vastgehouden. Hoewel internationale regelgeving benadrukt dat vrijheidsbeneming een laatste redmiddel moet zijn en voor de kortst mogelijke periode moet worden toege-

6 <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/jeugdcriminaliteit/documenten/rapporten/2017/12/21/opbrengst-research--development-trajecten-download-nummer-4>.

7 Zie ook www.j4c2018.org.

8 *Volkscrant*, 25 juni 2018, 'Waarom het opsluiten van kinderen door politie normaal is gevonden', opinie T. Heijmans. <https://www.volkscrant.nl/columns-opinie/waarom-het-opsluiten-van-kinderen-door-de-politie-normaal-is-geworden~b56b22f6/>.

9 Zie onder meer het onderzoeksrapport van Defence for Children uit 2011: 'Een paar nachttjes' in de cel. Het VN-kinderrechtenverdrag en het voorarrest van minderjarigen in politiecellen' <https://www.defenceforchildren.nl/actueel/publicaties/jeugdstrafrecht/een-paar-nachttjes-in-de-cel>.

10 Weliswaar bestaat het Landelijk reglement arrestantenzorg, waarin een kindspecifiek gedeelte is opgenomen, maar deze is niet volledig en wordt in de praktijk onvoldoende toegepast. Zie <https://www.politie.nl/binaries/content/assets/politie/algemeen/onderwerpteksten/algemeen/reglement-arrestantenzorg-versie-2016.pdf>.

past, brengen veel aangehouden minderjarigen uren in een politiecel door. Wachtend.

Het systeem

Hoe werkt het hiervoor genoemde ‘systeem’ in het jeugdstrafrecht? Na aanhouding wordt de minderjarige vervoerd naar een politiebureau. Dat kost tijd. Vervolgens zal de politie pas op het moment dat alle administratieve procedures op het politiebureau zijn voltooid, de piketcentrale van de Raad voor Rechtsbijstand van de aanhouding op de hoogte brengen. De Raad voor Rechtsbijstand zal dan een (dienstdoende) jeugdrechtsadvocaat oproepen die vervolgens naar het politiebureau komt en consultatiebijstand verleent. Al die tijd wacht de minderjarige in de politiecel.

In de inleiding werd al vermeld dat de rechtsbijstand voor de aangehouden minderjarige op het politiebureau kosteloos is. Indien de minderjarige niet wordt aangehouden of wordt heengezonden, verliest de minderjarige dit recht op kosteloze rechtsbijstand. En een aangehouden verdachte kan niet worden verhoord voordat consultatiebijstand is verleend.

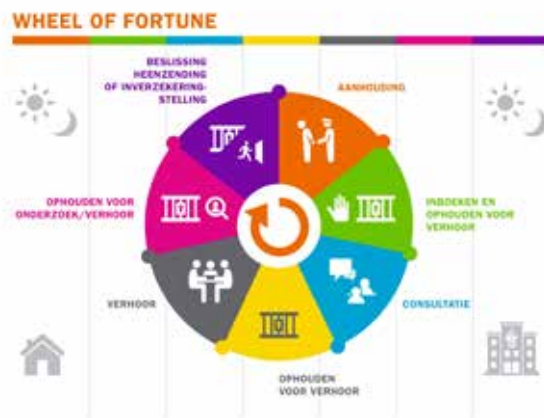
De piketcentrale is tot 20.00 uur geopend. Minderjarigen die na 20.00 uur zijn aangehouden, kunnen dus niet meer dezelfde avond door een jeugdrechtsadvocaat worden bezocht, omdat de melding niet meer wordt verwerkt door de piketcentrale. Die minderjarigen moeten de nacht doorbrengen op het politiebureau in afwachting van een bezoek de volgende dag van de jeugdrechtsadvocaat, die ’s ochtends om 07.00 uur de piketmelding ontvangt. Of ze worden wel naar huis gezonden, maar ontvangen dan geen kosteloze rechtsbijstand meer. Beide opties vinden wij niet in het belang van het kind.

Natuurlijk, indien een minderjarige een strafbaar feit heeft gepleegd (of hiervan verdacht wordt) dan vinden wij ook dat een reactie hierop dient te volgen. Wij zijn echter van mening dat die reactie niet een urenlangverblijf in een politiecel dient in te houden

Na bezoek van de jeugdrechtsadvocaat wachten de aangehouden minderjarigen voorts op hun verhoor. Na het verhoor wachten zij tot slot op de beslissing van de (dienstdoende) officier van justitie, inhoudende i) ofwel dat zij naar huis mogen, ii) ofwel dat zij nogmaals verhoord moeten worden en dus moeten wachten (immers de agenda’s van de verhorende verbalisanten en de jeugdrechtsadvocaat moeten op elkaar worden afgestemd), iii) ofwel dat zij in verzekering worden gesteld in afwachting van nader onderzoek. De beslissing tot in verzekeringstelling moet binnen 9 uren na de aanhouding worden genomen. De uren tussen middernacht en 9.00 uur ’s ochtends zijn uitgesloten van die 9 uren en

tellen daarom niet mee. De meeste politiebureaus en de ZSM-afdeling van het Openbaar Ministerie (OM) zijn gesloten tijdens de nachtelijke uren. Ook hierdoor zal een minderjarige die in de avond of nacht wordt aangehouden tot de volgende dag moeten wachten op consultatiebijstand, het verhoor en de (vervolgings)beslissing van de officier van justitie.

Het hiervoor beschreven proces hebben wij in onze Toekomstvisie in beeld willen brengen met de zogenaamde Wheel of Fortune: hoe snel het wiel draait hangt af van verschillende – soms willekeurige – factoren, waarbij geldt dat de minderjarige soms geluk of soms pech kan hebben.

Dilemma's

Raadpleging van een advocaat is alleen verplicht en kosteloos voor minderjarigen die aangehouden zijn en de leeftijd van strafrechtelijke verantwoordelijkheid hebben bereikt (12+). Vanwege al het ‘gedoe’ dat volgt (papierwerk, het organiseren van een advocaat, enzovoort) besluiten politieambtenaren in sommige gevallen de minderjarige niet aan te houden. Hoewel de bedoelingen van deze dienders ongetwijfeld goed zijn, bestaan geen landelijke richtlijnen voor de beslissing om minderjarigen wel of niet aan te houden en vervolgens om wel of niet heen te zenden.¹¹ Deze praktijk kan daarom leiden tot willekeur en discriminatie van minderjarigen, ook al is het niet als zodanig bedoeld en wordt dit onbewust gedaan.

Een andere mogelijkheid is dat de minderjarige wel wordt aangehouden, maar vervolgens wordt heengezonden. De minderjarige wordt dan later weer ‘ontboden’ op het politiebureau om alsdan te worden verhoord. Dit kan de volgende dag zijn of de week erna of zelfs de volgende maand. In die situatie heeft de minderjarige

¹¹ In de OM-strafvorderingsrichtlijn ‘Richtlijn en kader voor strafvordering jeugd en adolescenten, inclusief strafmaten Halt (2018R007)’ is wel het gebruik van de reprimande opgenomen, waarbij de minderjarige verdachte enkel een mondelinge waarschuwing krijgt van de politie en verder buiten het justitiële circuit wordt gehouden. Maar deze richtlijn gaat niet over de beslissing om de minderjarige verdachte wel/niet aan te houden of wel/niet heen te zenden.

geen recht op kosteloze consultatie en kosteloze bijstand van een advocaat. De overheid gaat ervan uit dat het kind en zijn ouders in de tussentijd een advocaat kunnen regelen en de juridische bijstand zelf (kunnen) betalen. Mag de overheid het waarborgen van de rechtsbescherming van een minderjarige in zaken tegen diezelfde overheid volledig bij de ouders neerleggen? In de praktijk weten ouders soms niet dat (en hoe) zij een advocaat moeten regelen en betalen. Ouders zijn ook vaak niet op de hoogte van het systeem van de gesubsidieerde rechtsbijstand. Bovendien, in sommige gevallen is enige begeleiding van de ouder(s) helemaal niet te verwachten. Niet elke minderjarige heeft een ouder die beschikbaar, capabel, bereid en/of in staat is om deskundige rechtsbijstand te regelen en te betalen. Bijvoorbeeld als bij ouders sprake is van persoonlijke problematiek, financiële problematiek of als sprake is van conflicterende belangen tussen ouder(s) en het kind. Hierdoor is het mogelijk dat zelfs in vrij ernstige gevallen minderjarigen geen enkele bijstand van een advocaat hebben vóór en tijdens het verhoor.

En wat te denken van een ontdekking op heterdaad waarbij een aantal verdachten ter plaatse wordt aangehouden en een deel op de vlucht slaat en dus pas later bekend wordt? Als laatstgenoemde groep wordt ontboden op het bureau voor verhoor dan hebben zij geen recht op kosteloze rechtsbijstand. Terwijl de eerstgenoemde groep, te weten de (toevallig?) aangehouden verdachten, wel wordt voorzien van kosteloze rechtsbijstand. Dit leidt tot rechtsongelijkheid.

Initiatieven

In een aantal regio's in Nederland worden initiatieven ondernomen om in de praktijk kindgericht te werken. Sommige minderjarigen worden aangehouden en op het politiebureau in verzekering gesteld, maar de officier van justitie beslist vrijwel direct dat de in verzekeringstelling niet op het politiebureau in een politiecel hoeft plaats te vinden. Dit kan elders ten uitvoer worden gelegd, bijvoorbeeld thuis. Als de officier van justitie besluit dat de minderjarige de in verzekeringstelling elders mag doorbrengen dan is de minderjarige nog altijd gelabeld als 'aangehouden'. In de meeste gevallen worden voorwaarden opgesteld met betrekking tot die beslissing. Als de minderjarige een van deze voorwaarden schendt, zal hij opnieuw worden vastgezet. In dat geval zal een verder verblijf in de politiecel moeilijk kunnen worden vermeden. Deze alternatieve werkwijze kent een groot voordeel voor de minderjarige: hij/zij mag naar huis én hij/zij behoudt het recht op kosteloze juridi-

sche bijstand omdat hij/zij nog steeds wordt gekwalificeerd als 'aangehouden'.

Deze praktijk kan daarom leiden tot willekeur en tot discriminatie van minderjarigen, ook al is het niet als zodanig bedoeld en wordt dit onbewust gedaan

Als de politie na aanhouding niet in staat is om de minderjarige op korte termijn te ondervragen, bijvoorbeeld omdat de minderjarige op een zeer laat tijdstip wordt aangehouden, kan hij dus via deze weg naar huis worden gestuurd onder de voorwaarde dat hij de volgende dag terugkomt naar het politiebureau. Helaas ontbreekt nog nationaal, uniform, beleid ten aanzien van deze beslissingen. In soortgelijke gevallen kunnen minderjarigen in verschillende delen van het land dus anders worden behandeld.

Toekomstvisie

Het gebrek aan regelgeving, beleid en de willekeur in het besluitvormingsproces is onwenselijk en in strijd met de artikelen 37 en 40 IVRK en artikel 5 EVRM. Daarnaast is op 11 mei 2016 de EU-Richtlijn 2016/800 betreffende procedurele waarborgen voor kinderen die verdachte of beklaagde zijn in een strafprocedure vastgesteld, die uiterlijk op 11 juni 2019 moet zijn geïmplementeerd.¹² Het voorgaande vormde de directe aanleiding om binnen het Rijksproject 'Verkenning invulling vrijheidsbeneming justitiële jeugd' (kortweg: VIV JJ), de situatie in Nederland nader te bekijken en best practices te verzamelen om vervolgens tot aanbevelingen te komen. VIV JJ is een breed programma van het ministerie van Justitie en Veiligheid om een systeem te ontwikkelen voor de beste zorg en veiligheid voor minderjarigen en jongvolwassenen vóór, tijdens en na detentie.¹³

Tijdens het onderzoek is met diverse professionals gesproken over wat goed gaat, wat nodig is en wat moet worden verbeterd in het huidige systeem. Het breed gedragen uitgangspunt is dat voorarrest in een politiecel zo veel mogelijk moet worden vermeden of zo kort mogelijk moet worden ingezet. Indien vrijheidsbeneming wordt toegepast, dan dient dit op kindvriendelijke wijze plaats te vinden. In de Toekomstvisie is een leeftijds- en ontwikkelingsgerichte aanpak weergegeven voor die eerste fase van de strafprocedure.

De twee belangrijkste knelpunten die tijdens het onderzoek naar voren kwamen zijn 1) de omgeving en de behandeling van de minderjarige door de politie en 2) de duur van de procedure.

¹² Richtlijn 2016/800/EU van 11 mei 2016, Pbeu 2016, L 132.

¹³ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/jeugdcriminaliteit/verkenning-invulling-vrijheidsbeneming-justitiële-jeugd-viv-jj>.

Als de minderjarige het geluk heeft om een professional (politie, officier van justitie, jeugdadvocaat) met kennis van en oog voor de speciale positie van de minderjarige te treffen, zal het wiel in zijn geval snel draaien. Wanneer het bijvoorbeeld nacht is of wanneer die ‘jeugdbril’ bij de professionals ontbreekt, zal het wiel eerder stagneren. Een nationaal beleid om het wiel zo snel mogelijk te laten draaien, bestaat niet. Alleen advocaten zijn verplicht om binnen 45 minuten te reageren op een piketmelding en om – bij acceptatie van de melding – de minderjarige binnen twee uur te bezoeken op het politiebureau. Voor de andere professionals geldt dat in geval van een minderjarige verdachte ‘zo spoedig mogelijk’ moet worden gewerkt. Dit is een relatief breed begrip.

Het vasthouden van kinderen in politiecellen omdat het wiel ‘niet sneller kan draaien’, leidt tot ongelijkheid en conflicten met (inter)nationale voorschriften (artikelen 37 en 40 IVRK, artikel 5 EVRM, General Comment No. 10, Beijing Rules, Havana-rules, EU 2016/800, EU 2012/13, EU 2013/48, EU-guidelines on childfriendly justice) en de onschuldpresumptie.

Uit de verzameling van de good practices en uit het debat tijdens de expertmeetings in Nederland en tijdens de workshop in Parijs bleek dat verdere verbetering dringend noodzakelijk is om de eerste dagen van de strafprocedure kindgericht te maken

De ‘Wheel of Fortune’ symboliseert niet alleen de willekeur maar ook een continue beweging. De vraag is hoe het wiel zo spoedig mogelijk kan doordraaien in alle jeugdstrafzaken. Tijdens de expertbijeenkomsten is aan de aanwezigen een aantal vragen gesteld met betrekking tot het verblijf van minderjarigen op het politiebureau: wat gaat goed, wat dient te worden verbeterd, wat zou de ideale situatie zijn en wat is nodig om de ideale situatie te bereiken?

Een aantal resultaten van expertbijeenkomsten:

- een spoedig verhoor en verloop politieonderzoek;
- een zo kort mogelijk verblijf in een politiecel: zoek alternatieven voor het verblijf in de politiecel, zoals huisarrest;
- gespecialiseerde professionals;
- beleidsinstructies voor een kindvriendelijke benadering door professionals;
- een kindvriendelijke politiecel;
- een multidisciplinaire aanpak, inclusief medewerkende professionals (politie, OM, Raad voor de kindbescherming, jeugdreclassering, forensische teams);
- speciale aandacht voor kwetsbare minderjarigen, vanwege handicaps of gedragsproblemen;
- het delen van informatie;
- inzet van audiovisuele technieken;
- het benoemen van een probleemeigenaar die als een spil fungeert tussen de betrokkenen en eindverantwoordelijk is.

Aanbevelingen Toekomstvisie

De gedane aanbevelingen in de Toekomstvisie betreffen onder meer:

- het moet mogelijk gemaakt worden om de tijd voorafgaand aan het verhoor, zonder dat een in verzekeringstelling nodig is, op een andere plaats dan op het politiebureau door te brengen, zoals thuis, bij familie of in een jeugdinstelling;
- de maximale duur van het verblijf op een politiebureau moet voor jeugdigen worden verkort;
- minderjarigen moeten te allen tijde kosteloze rechtsbijstand van een jeugdrechtsadvocaat ontvangen, dus ook bij ontbieding;
- geen verlenging van de in verzekeringstelling, tenzij...;
- indien in verzekeringstelling noodzakelijk is dan dient dit bij voorkeur op een andere plaats dan in een politiecel plaats te vinden;
- aandacht voor herstelrecht;
- ontwikkeling van specifiek kindgericht beleid/bejegening.

Tevens is aanbevolen dat (idealerweise) in elke regio een locatie wordt gerealiseerd waar alle kennis omtrent jeugd beschikbaar is en samenkomt, waardoor een multidisciplinaire benadering mogelijk is. In een dergelijke kindvriendelijke omgeving kan verhoor en onderzoek worden afgenomen. Terwijl een minderjarige wacht op het politieverhoor, kan deze tijd nuttig worden gebruikt bijvoorbeeld in het kader van de in artikel 7 van de EU-Richtlijn 2016/800 voorgeschreven individuele beoordeling. Zo zou de minderjarige alvast enige (persoonlijkheids)testen kunnen doen op een iPad in de wachtruimte.¹⁴

Workshop World Congress on Justice for Children 2018

In mei 2018 hebben we over dit onderwerp een workshop georganiseerd op het World Congress on Justice for Children.¹⁵ Het doel van de workshop was om informatie te delen over het Nederlandse systeem en om met de deelnemers vanuit de hele wereld te discussiëren, good practises uit te wisselen, te vergelijken en te overdenken, om zo tot een ideaal systeem te komen. Tijdens de workshop hebben we de Toekomstvisie aan de hand van ‘The Wheel of Fortune’ gepresenteerd. Aan de deelnemers is gevraagd om aan te geven: wat werkt al in jouw land tijdens de voorfase van het strafproces op het politiebureau? Wat mist er nog in jouw land? Hoe kunnen noodzakelijke aanpassingen worden bewerkstelligd? Hieronder een overzicht van de gegeven input.

14 Van Dijk-Fleetwood-Bird, K.G.M. ‘De onzichtbare handicap in het jeugdstrafrecht. De taalvaardigheid van minderjarigen verdachten en de implicaties voor het jeugdstrafrecht’, in: *DD 2017/71*. Mr. K.G.M. Van Dijk-Fleetwood-Bird is aan het promoveren aan de Erasmus Universiteit van Rotterdam. Haar proefschrift luidt: *‘Caught by language’ The oral language competence of young offenders and the implications for the Dutch Youth Justice System*.

15 Zie www.j4c2018.org voor meer informatie over dit congres.

Wishes

- ‘consensus between lawyers, police officers and prosecutors makes the Wheel turn, key to success
- ‘free legal aid for every child’
- ‘training of police officers in working with children’
- ‘Interviews by educated experts in child-friendly setting’
- ‘more child friendly warnings about questioning and possible consequences’
- ‘appropriate place for interviewing’
- ‘avoid secondary victimization’
- ‘need good practices’
- ‘women and child police focal points’
- ‘one specialized location for police hearing children’
- ‘create awareness of what defines the vulnerability of the juvenile in order to assess it’
- ‘child friendly places at police stations and coordination between different police forces (i.e. traditional police and municipal police)’
- ‘be more flexible to the process and the law’
- ‘extra attention for limited minors’
- ‘mandatory training for lawyers for YP’
- ‘children interviewed by professionals trained in forensic interviewing in a child-friendly setting (police officers and lawyers watching through audio/ video link: can communicate with the professional’
- ‘quicker legal advice possible + 24h services of lawyers’
- ‘guaranteed access to lawyer at police station’

De gestelde vragen leidden tot veel gesprek en discussie tussen de deelnemers. Helaas was het gegeven tijdsbestek te kort om de ‘wensen’ om te zetten in concrete aanbevelingen voor beleid en de implementatie daarvan.

Conclusie

Uit de verzameling van de good practices en uit het debat tijdens de expertmeetings in Nederland en tijdens de workshop in Parijs bleek dat verdere verbetering dringend noodzakelijk is om de eerste dagen van de strafprocedure kindvriendelijker te maken. De good practices zoals in de Toekomstvisie en hiervoor benoemd (‘geen vrijheidsbeneming tenzij ...’, naar huis zenden na aanhouding, het vasthouden in een meer kindvriendelijke omgeving, onverwijld werken, vrije toegang tot een kosteloze advocaat, et cetera) moeten worden omgezet in wetgeving, beleid en de dagelijkse praktijk. Immers, het creëren van een uniforme werkwijze is dringend noodzakelijk om de huidige rechtsongelijkheid tussen minderjarige verdachten op te heffen en voor de betrokken professionals in het werkveld de hiervoor geschetste dilemma’s weg te nemen. Een eerste aanzet tot het wijzigen van wetgeving, beleid en praktijk hebben wij geprobeerd te geven in het kader van het VIV JJ project door een Toekomstvisie te schrijven en daarin aanbevelingen op te nemen, gebaseerd op de input van diverse betrokken professionals. Wij bepleiten nogmaals dat het ministerie van Justitie en Veiligheid de door ons in de Toekomstvisie geformuleerde aanbevelingen overneemt.

De implementatie van de EU-richtlijn 2016/800 op uiterlijk 11 juni 2019 houdt onder andere in dat de vrijheidsbeneming van kinderen tijdens elke fase van de procedure zo kort mogelijk als passend is en daarbij moet rekening worden gehouden met: de leeftijd, de individuele situatie

van het kind en met de unieke omstandigheden van de zaak in kwestie.¹⁶ Lidstaten dienen te zorgen voor een specifieke behandeling van minderjarigen bij vrijheidsbeneming, ook op het politiebureau.¹⁷

Het debat en de EU-Richtlijn 2016/800¹⁸ maken duidelijk dat wereldwijd meer training en specialisatie nodig is voor professionals die met minderjarigen en jonge verdachten werken tijdens de eerste fase van de strafprocedure. Advocaten, politieagenten, officier van justitie: ze moeten zich steeds allemaal bewust zijn van het feit dat ze werken met een speciale, kwetsbare groep jonge mensen, die verschillen van volwassenen, ongeacht het misdrijf waarvan ze worden verdacht. Zaken waarin minderjarigen of jongvolwassenen zijn betrokken, moeten worden bekeken met een ‘jeugdbril’. Gezamenlijke training voor professionals is mogelijk een belangrijk instrument om bewustwording te creëren alsmede om ervoor te zorgen dat The Wheel of Fortune onverwijld blijft draaien zodra een jeugdige instapt.

Helaas is tijdens het schrijven van dit artikel bekend geworden dat een reactie van minister Dekker op het eindrapport VIV JJ pas in het voorjaar van 2019 wordt verwacht. De door ons geschreven Toekomstvisie blijft dus letterlijk een document voor de toekomst.

Om positief te eindigen: recent (juli 2018) hebben een jeugdofficier van justitie en de politie in Oost-Nederland (regio Twente) een pilot ontwikkeld: ‘Betrap! Kind niet in de cel, maar wat dan wel?’¹⁹ Het doel van de pilot is om de eerste fase van de strafprocedures voor minderjarige first offenders te verkorten. Ze worden niet aangehouden en naar een politiebureau overgebracht, maar krijgen een strenge, mondelinge waarschuwing van een politieagent. In plaats van dat die minderjarigen worden gecriminaliseerd, krijgen ze een reprimande van de politie en worden zij aan hun ouders overdragen. Dit geeft ook de ouders de mogelijkheid om vanuit hun ouderlijke verantwoordelijkheid pedagogisch op te treden, zoals door het internationaal recht wordt bepaald (artikel 8 EVRM, artikel 5 en 12 IVRK). Dit soort pilots geeft aan dat het jeugdstrafrechtstelsel kan worden veranderd als alle deelnemers samenwerken, pleiten voor een kindvriendelijke aanpak en dit ook daadwerkelijk in de praktijk brengen.

Over de auteurs

Mr. E. (Eva) Huls

Advocaat bij Reynaerde advocaten en bestuurslid van de Vereniging van Nederlandse Jeugdrechtsadvocaten (VNJA).

Mr. C. (Coosje) Peterse

Advocaat bij SKE advocaten en bestuurslid van de Vereniging van Nederlandse Jeugdrechtsadvocaten (VNJA).

16 Art. 10 EU-Richtlijn 2016/800.

17 Art. 12 EU-Richtlijn 2016/800.

18 Art. 20 EU-Richtlijn 2016/800.

19 <https://www.politie.nl/nieuws/2018/juli/2/02-polit-betrapt-kind-niet-in-de-cel-maar-wat-dan-wel.html> en *Algemeen Dagblad* 26 oktober 2018, ‘Geen kind meer in de Twentse cel: proef is een succes’, Pim Lindeman, <https://www.ad.nl/hengelo/geen-kind-meer-in-de-twentse-cel-proef-is-een-succes~a32e2c11/>.